

Forgiftet fe ga norsk miljøpolitikk

Døende husdyr, bekymrede bønder og en engasjert distriktsveterinær i en liten vestlandsbygd på 1950-tallet var ingrediensene i det som skulle bli starten på norsk miljøvern. Siden da har miljøpolitikken blitt formet av kritikk og motstand.

– Politikk og vitenskap har tradisjonelt blitt sett på som to atskilte sfærer, men vitenskapsproduksjon har i samspill med lekfolks engasjement en avgjørende betydning for utformingen av politikk, sier prosjektleder Kristin Asdal ved Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK) ved Universitetet i Oslo. Hun har ledet et Miljø 2015-prosjekt der målet har vært å finne ut hvordan naturpolitikk blir formet og utøvet.

Asdal mener lekfolks makt er blitt undervurdert, og hevder at politikken i stadig større grad påvirkes av fagekspertise og lekfolk.

– Lekfolks engasjement har vært en integrert del av politikken siden etterkrigstiden. Miljøpolitikken har en helt konkret sammenheng med etableringen av industri etter krigen, sier Asdal.

Der dyr dør

I 1949 åpner Årdal Verk. Samme sommer rapporterer bøndene i området om en mystisk sykdom blant hest, ku, sau, geit og høns. Distriktsveterinæren slår fast at dyrene er blitt fluorforgiftet. Verket avviser noen sammenheng mellom utslipp og dyrenes sykdom.

Årdal, 1969: Bonden Gunnar Seim med en fluorforgiftet melkeku. Konflikten mellom Årdal Verk og bøndene i nærområdet resulterte i opprettelsen av Røykskaderådet. Foto: Sverre A. Børretzen, Scanpix

– Det var ikke første gang utslipp av fluor skapte problemer for husdyrhold. Vi hadde hatt aluminiumsindustri på Vestlandet helt siden begynnelsen av århundret. Det spesielle med Årdal er hvordan bøndenes motstand og kritikk ble bygd omkring veterinærens kunnskap, og at dette resulterte i det første norske organ for forurensningsforvaltning, mener Asdal.

I 1951 bekreftet Biokjemisk institutt at dyrene i Årdal var fluorforgiftet, og bøndene fikk erstatning tre år senere. I 1961 etablerte myndighetene Røykskaderådet, forløperen til Statens forurensningstilsyn (SFT), nå Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif).

– Miljøvern blir gjerne koblet til dannelsen av miljøorganisasjoner på 1980-tallet, men det var på Vestlandet det begynte, og da som en konflikt mellom landbruksnæringen og industrien, fortsetter Asdal. ▶▶▶

Lekfolks engasjement har hatt en stor og ofte undervurdert betydning i miljøpolitikken, mener professor Kristin Asdal ved TIK.

Årdal, 1969: Distriktsveterinær Sigurd Heimdal og avdelingsingeniør Frithjof Bøhm tar grassprøver på Moen gård rett ved Årdal og Sunndal Verk. Foto: Sverre A. Børretzen, Scanpix

Slaget om Slagentangen

Offentlighetens betydning i miljøpolitikken ble særlig tydelig da Hafslund i 1968 søkte om å bygge oljekraftverk på Slagentangen i Vestfold.

– Det forelå på den tiden planer om både kjerne- og oljekraftverk, og alt lå til rette for at Røykskaderådet skulle si ja til søknaden som lå på bordet, forteller Asdal.

Men som et ledd i å gjøre forvaltningen mer åpen, ble saken nå sendt ut på høring. Media offentliggjorde saken, Naturvernforbundet samlet underskrifter mot planene, og forskere diskuterte sur nedbør over hele Europa. Røykskaderådet konkluderte til slutt med at det var betenkelig med forurensende energiproduksjon i det tett befolkede Østlandsområdet.

– Historikere har til nå ikke vært så opptatt av de etableringene som det ikke ble noe av, og Slagentangen har derfor gått i glemmeboka. Men uten folkets motstand og kritikken fra vitenskapelig hold, hadde vi hatt oljefyrte kraftverk i Norge i dag. Dette er nok et eksempel på hvordan ulike former for kunnskapsproduksjon og folkelig engasjement spiller sammen, konkluderer Asdal.

Et tall for alt

Miljøverndepartementet (MD) ble opprettet i 1972 og søkte å tilrive seg makt fra Finansdepartementet (FD) for å forvalte landets naturressurser. «Økologien skal styre økonomien», var slagordet. Målet var å kartlegge alle arters tålegrense, et prosjekt som raskt skulle vise seg umulig å realisere.

– Det var selvsagt viktig å vite hva naturen faktisk kunne tåle, men prosjektet var alt for ambisiøst. Likevel har ønsket om å finne en tålegrense som kan gi miljøpolitikken førsterang, blitt miljøpolitikens anatomi, mener Asdal.

Resultatet av dragkampen mellom MD og FD endte med et kompromiss: tålegrensene skulle tøyes i det lengste for å sikre industrien en mest mulig lønnsom drift, mot at forurenser skulle betale for omfattende naturskader.

– Tall bidrar til å skape politikk, men de reduserer samtidig naturen til tall og forurensning til et teknisk spørsmål. Det karakteristiske for etterkrigstiden er den naive tilliten til at bare vi får satt tall på noe, så vil politikken endre seg. Det har dette prosjektet vist at er feil. Det må alltid være noen som i tillegg utøver kritikk og motstand, hevder Asdal.

Kjøp og salg av miljø

Selv om bøndene i Årdal til slutt fikk erstatning for sine døde dyr, satte det ingen stopper for utslippsøkninger og byggingen av nok et aluminiumsverk i Sunndal. Røykskaderådet fastslo svart på hvitt at det å leve i det moderne Norge, innebar å akseptere en viss grad av forurensning. Lokale utslipp skulle ikke stoppe en ønsket nasjonal utvikling.

En parallell kan trekkes til klimasaken. I 1989 ønsket man å fryse CO₂-utslippene i Norge. I årets nasjonalbudsjett legges det opp til 20 prosents økning fram mot 2020.

Miljøpolitikk utformes i samspill mellom ekspertise og lekfolk. Her fra en demonstrasjon mot klimaforhandlingene i København i 2009. Foto: Shutterstock

Hva har skjedd? Jo, klimapolitikken har blitt flyttet fra et nasjonalt til internasjonalt nivå. De lokale utslippene av CO₂ ble gjort til et internasjonalt problem. Med klimasaken ble miljø storpolitikk.

– Klimapolitikken handler om å løse lokale problemer på et nivå som ikke gjør at det velter den rådende nasjonale næringspolitikken. Man tenker intuitivt at miljøvern er blitt viktigere, men det som har skjedd, er at næringspolitikken er blitt integrert i miljøpolitikken, forklarer Asdal.

Fraskrivelsen av ansvar for nasjonale utslipp ble tydelig da Klif i fjor reklamerte for kjøp av klimavoter: «Invester i fremtiden!»

– Dette er markedsøkonomi som politikk. Nå er miljø forbrukerens ansvar, og klimasaken er blitt et spørsmål om kjøp og salg, konkluderer Asdal.

Fakta om prosjektet

Tittel: Expertise and consumer-power. A project on the technologies of the politics of nature.

Prosjektet er støttet av Miljø 2015 og har resultert i flere artikler, i tillegg til bøkene Ekspertise og brukermakt (2008) og Politikken natur – naturens politikk (2011).

Prosjektperiode: 2005–2011

Institusjoner: Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK) ved Universitetet i Oslo

Prosjektleder: Professor Kristin Asdal, TIK.

E-post: kristin.asdal@tik.uio.no

Om programmet

Norsk miljøforskning mot 2015

Miljø 2015 er et bredt, tverrfaglig forskningsprogram som skal gi kunnskap om sentrale miljøspørsmål og danne grunnlag for framtidig politikktutforming. Programmet skal sikre bred deltakelse i miljøforskningen og løper fram til 2016.

Mer informasjon finnes på:
www.forskningsradet.no/miljo2015